

Консультус фахівець

Бичко О.М., Кандул А.Г., Нагорна Н.В.,
наукова бібліотека
Хмельницького національного університету

Бібліографічні менеджери на допомогу науковій діяльності університету

У статті розглянуто основні можливості найвідоміших систем управління бібліографічною інформацією EndNote та Mendeley. Наведено функції бібліографічних менеджерів для організації науково-дослідної діяльності.

Ключові слова: системи управління бібліографічною інформацією, бібліографічні менеджери, EndNote, Mendeley, список літератури, цитування.

Сьогодні бібліотека університету як важливий учасник наукового та освітнього процесів вирішує ряд актуальних завдань, що відповідають сучасним вимогам вищої школи. Робота книгозбірні супроводжується впровадженням сервісів, які найбільш затребувані користувачами у процесі наукових досліджень та дозволяють забезпечити міжнародну конкурентоздатність університету. Останнім часом велика увага приділяється популяризації та використанню наукометричних БД Scopus та WoS, спеціалізованих сервісів зі створення авторського профілю, визначення рейтингів журналів тощо. Досвід НБ ХНУ з даних питань розкривається в публікаціях: «Інноваційна діяльність бібліотеки в контексті використання наукометричних ресурсів», «Бібліотека вишу: популяризація та використання наукометричних ресурсів», «Роль бібліотеки в

наукометричних дослідженнях університету». Використання наукометричних ресурсів спонукало до вивчення проблеми автоматизації роботи з бібліографічною інформацією, ознайомлення з сучасними системами управління бібліографічною інформацією. Ці питання розглядаються в роботах вітчизняних авторів Н.В. Вараксіної, С.О. Баксакової, В.О. Вигівської, О. Ярошенко та ін.

Мета даної публікації – у рамках колективного тематичного дослідження «Бібліотечні сервіси на допомогу інтеграції університетської науки у світовий інформаційний простір» вивчити функціональні переваги бібліографічних менеджерів – програм, які розроблені для зберігання бібліографічних даних, повних текстів та оформлення посилань і списків літератури.

Фундаментальною основою дослідження будь-якого рівня є джерела наукової інформації, кількість яких стрімко зростає в наш час. Робота з масивом інформації потребує ретельної систематизації для створення власного продукту. Також непростим завданням для науковців є коректне оформлення цитувань та списків літератури. Для вирішення цих проблем розроблено безліч спеціалізованих комп'ютерних програм, але в загальному вигляді всі вони обов'язково виконують два глобальних завдання: допомагають організувати і впорядкувати бібліотеку і повністю автоматизують процес оформлення посилань та складання бібліографічних списків. Більш складні програми можуть слугувати справжніми науковими соціальними мережами для вчених, середовищем організації роботи з текстами [1].

Для успішного і продуктивного дослідження в наш час необхідно використання систем управління бібліографічною інформацією, які мають назву «бібліографічні менеджери». Програмне забезпечення містить базу даних, де зберігається повна інформація про джерела (тип, автор, назва, видавництво,

номери сторінок тощо). Сучасні системи можуть мати макрос для текстових редакторів (Microsoft Word, iWorks Pages, Open Office, LaTeX, Scrivener та ін.), що дає змогу вставляти в текст посилання на джерела з бази даних, формуючи список літератури в одному зі стилів наукового цитування. Також системи мають можливість імпортувати бібліографічні посилання з бібліографічних

баз даних, вебсторінок, текстових документів. Системи можуть бути платні та безкоштовні, персональні або корпоративні, дозволяти працювати онлайн та/або локально на ПК [2, с. 214].

Існує вибір різноманітних бібліоменеджерів, список яких продовжує розширюватись. Інформацію та порівняльні таблиці можна знайти, наприклад, у англomовній Вікіпедії. Найбільш популярними серед них є EndNote, Mendeley, Zotero, Citavi, ResearchGate, CiteULike та інші.

Зупинимось докладніше на програмах EndNote та Mendeley, оскільки вони є інструментами наукометричних баз даних Web of Science та Scopus, доступ до яких має НБ ХНУ. Для користування необхідно зареєструватися, водночас попередня реєстрація в наукометричних БД дає можливість використовувати для входу ті ж самі логін і пароль.

EndNote – одна з найперших систем управління бібліографічною інформацією, яка наразі підтримується компанією Clarivate Analytics (раніше – Thomson Reuters). Існують дві основні версії : настільна та онлайн. Система допомагає економити час на пошук інформації, правку, перевірку та форматування створюваних користувачем наукових документів. EndNote можна використовувати в режимі онлайн разом з сервісом Web of Science, версією EndNote для ПК або в якості самостійного продукту. Безкоштовний пакет надається в онлайн-версії програми EndNote Online.

EndNote дозволяє:

- ◆ Відбирати бібліографічну інформацію з різних баз даних та платформ, як-от Web of Science і Google Scholar.

- ◆ Сформувати в EndNote власну базу джерел, зберігати там записи і мати доступ з будь-якого місця підключення до мережі Інтернет.

- ◆ Працюючи колективно, надавати свої записи іншим користувачам EndNote.

- ◆ Використовувати модуль Cite While You Write в Microsoft Word для додавання посилань і одночасного написання публікацій.

- ◆ Імпортувати джерела з сотень бібліографічних баз даних в online-доступі

- ◆ Форматувати текстові посилання і бібліографічні списки за різними стандартами стилів [3, с. 65].

Mendeley – система управління бібліографічною інформацією, яка наразі підтримується компанією Elsevier. Вона унікальна тим, що об'єднує два важливих ресурси. З одного боку, Mendeley Web є соціальною мережею для вчених з усіма характерними для соціальних мереж способами комунікації: створення груп, додавання співрозмовників, перегляд новин, коментування, обмін повідомленнями. З іншого боку, це простий у використанні вебінтерфейс з настільним додатком для управління бібліографічною інформацією та онлайн-версіями документів [4, с. 19]. Програма цікава ще й тим, що має можливість інтеграції з аналогічними системами, в першу чергу Zotero, End Note.

Mendeley дозволяє:

- ◆ Зареєструвати власний профіль на платформі, щоб поширювати результати досліджень для наукового співтовариства.

- ◆ Знаходити в мережі Mendeley наукові статті за темами, а також переглядати рекомендації колег та однодумців.

- ◆ Накопичувати та зберігати матеріали, створювати власну

електронну бібліотеку та керувати нею.

- ◆ Синхронізувати збережені матеріали. Читати та анотувати статті своєї бібліотеки з будь-якого комп'ютера, через вебсайт або мобільний застосунок.

- ◆ Автоматично оформлювати посилання і списки літератури, використовуючи стилі цитування, вбудовані в Mendeley, або створити свій власний стиль оформлення посилань.

- ◆ Спільно опрацьовувати матеріали разом з колегами у відкритих або закритих групах [5, с. 2].

Наведений огляд основних можливостей бібліографічних менеджерів показує, що дані системи дозволяють автоматизувати ряд завдань, що виникають у процесі наукової діяльності. Це створення колекцій публікацій, систематизація та складання їх бібліографічного опису, створення коротких рефератів та анотацій, цитування та складання переліку посилань.

Сьогодні найбільші університети світу користуються послугами бібліотечних менеджерів. На жаль, в Україні їх використання недостатньо поширене, тому що вони орієнтовані на англomовні ресурси і формати бібліографічних записів. Незважаючи на те що деякі системи мають стиль цитування, що відповідає українським стандартам, бібліографічні описи доводиться редагувати вручну. Можливо, ця проблема пов'язана з недосконалістю вітчизняних стандартів. Для українського користувача незручність полягає ще й у відсутності можливості імпорту бібліографічного запису з вітчизняних баз даних та каталогів, оскільки вони не підтримують форматів, прийнятих у бібліографічних менеджерах. Але досить багато науковців сьогодні успішно працюють з англomовним контентом, публікуються в зарубіжних журналах та збірниках. Застосування бібліографічних менеджерів дозволяє систематизувати роботу і значно прискорити процес оформлення документів наукових

публікацій.

Системи управління бібліографічною інформацією мають корисні функції для організації науково-дослідної діяльності студентів, під час написання курсових та кваліфікаційних робіт. Кожна з них має свої відмінні переваги і можливості, вибір яких повинен обумовлюватися персональними вимогами і завданнями вчених та здобувачів вищої освіти.

Отже, популяризація та використання сервісів з підтримки наукових досліджень має стати одним із напрямів роботи університетської книгозбірні. За результатами дослідження на сайті бібліотеки в розділі «Як оформити список літератури» створено рубрику «Бібліографічні менеджери». Подальша робота фахівців бібліотеки має бути спрямована на ознайомлення викладачів, аспірантів, студентів університету з особливостями бібліографічних менеджерів, перевагами використання електронних систем управління бібліографічною інформацією. Такі новації розширюють професійну діяльність книгозбірні, підвищують статус у науковому співтоваристві, закріплюють її вплив і престиж в університеті.

Список використаних джерел

1. Ясна И. Библиоменеджеры: от кучи знаний к их системе [Електронний ресурс] / И. Ясна // Studway : онлайн-видання. – Режим доступу : <https://studway.com.ua/bibliomenedzhery>. – Назва з екрана.

2. Вараксіна Н. Сучасні системи керування бібліографією – інструмент для наукових досліджень [Електронний ресурс] / Н. Вараксіна // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2019. – Вип. 51. – С. 213–224. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2019_51_16. – Назва з екрана.

3. Легенчук, М. В. On line системи управління

библиографической информацией в помощь научному и учебному процессу [Электронный ресурс] / М. В. Легенчук // Моргенштерновские чтения – 2014. Библиография в эпоху цифровых коммуникаций: традиции и новации : материалы регион. науч.-практ. конф. (Челябинск, 29 сент. 2014 г.) / сост. Н. П. Ситникова ; Челяб. обл. универс. науч. б-ка, Челяб. гос. акад. культуры и искусств. – Челябинск, 2015. – С. 63–69. – Режим доступа: <https://dspace.susu.ru/xmlui/handle/0001.74/4578>. – Назва з екрана.

4. Караваев Н. Л. Автоматизация работы с библиографической информацией как часть научно-исследовательской деятельности студентов [Электронный ресурс] / Н. Л. Караваев // Вестник гуманитарного образования. – 2017. – № 2. – С. 17–20. – https://www.elibrary.ru/download/elibrary_29922497_32106912.pdf. – Назва з екрана.

5. Mendeley Web. Інструкція користувача [Електронний ресурс] / Наук.-техн. б-ка ім. Г. І. Денисенка. – Режим доступу : <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/32550>. – Назва з екрана.

УДК : 025.26:027.7(477.43)

Диха С.В.,
завідувачка відділу зберігання фондів НБ ХНУ

Обмінні фонди університетських бібліотек, проблеми взаємовикористання

У статті розглядаються специфіка, стан та проблеми функціонування обмінних фондів бібліотек закладів вищої освіти. На прикладі роботи Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету розглянуто питання формування обмінного фонду через впровадження процесів автоматизації